

فهرست مطالب

فصل پنجم: محیط زندگی خود را بشناسیم *	
۱ درس نهم: من کجا زندگی می‌کنم؟ ۴۰	
۲ درس دهم: ایران، خانه ما ۴۳	
فصل ششم: از زیستگاه‌های ایران حفاظت کنیم *	
۳ درس یازدهم: تنوع آب و هوای ایران ۴۸	
۴ درس دوازدهم: حفاظت از زیستگاه‌های ایران ۵۲	
فصل هفتم: جمعیت و منابع *	
۵ درس سیزدهم: جمعیت ایران ۵۶	
۶ درس چهاردهم: منابع آب و خاک ۶۰	
فصل هشتم: گردشگری در ایران *	
۷ درس پانزدهم: گردشگری چیست؟ ۶۶	
۸ درس شانزدهم: جاذبه‌های گردشگری ایران ۶۹	
آزمون جمع‌بندی ۲ ۷۳ *	

فصل اول: حقوق و مسئولیت‌های ما *	
۱ درس اول: من حق دارم ۸	
۲ درس دوم: من مسئول هستم ۱۲	
فصل دوم: قانون *	
۳ درس سوم: چرا به مقررات و قوانین نیاز داریم؟ ۱۷	
۴ درس چهارم: قانون‌گذاری ۱۹	
فصل سوم: مقابله با حوادث *	
۵ درس پنجم: همدلی و همیاری در حوادث ۲۳	
۶ درس ششم: بیمه و مقابله با حوادث ۲۶	
فصل چهارم: تولید، توزیع، مصرف *	
۷ درس هفتم: تولید و توزیع ۳۰	
۸ درس هشتم: مصرف ۳۴	
آزمون جمع‌بندی ۱ ۳۸ *	

فصل نهم: سرزمین ما، کاوش در گذشته‌های دور *	
۱ درس نهم: میراث فرهنگی و تاریخ ۷۵	
۲ درس دهم: قدیمی‌ترین سکونتگاه‌های ایران ۷۸	
فصل دهم: شکل‌گیری امپراتوری‌های بزرگ در ایران باستان *	
۳ درس نوزدهم: آریایی‌ها و تشکیل حکومت‌های ... ۸۴	
۴ درس بیستم: امپراتوری‌های ایران باستان چگونه ... ۸۹	
فصل یازدهم: اوضاع اجتماعی-اقتصادی ایران باستان *	
۵ درس بیست و یکم: اوضاع اجتماعی ایران باستان ۹۳	
۶ درس بیست و دوم: اوضاع اقتصادی در ایران باستان ۹۷	
فصل دوازدهم: فرهنگ و تمدن ایران باستان *	
۷ درس بیست و سوم: عقاید و سبک زندگی مردم در ... ۱۰۱	
۸ درس بیست و چهارم: دانش و هنر در ایران باستان ۱۰۵	
آزمون جمع‌بندی ۳ ۱۰۹ *	

پاسخ‌نامه تشریحی ۱۱۲ ✓

آزمون‌های پایان نوبت ۱۲۶ *

پاسخ‌نامه آزمون‌های پایان نوبت ۱۳۶ ✓

بخش اول

درستامه و پرسش‌ها

www.gajmarket.com

فصل سوم:
مقابله با حوادث

۲۳

فصل دوم:
قانون

۱۷

فصل اول:
حقوق و مسئولیت‌های ما

۸

فصل ششم:
ارزیستگاه‌های ایران حفاظت کنیم

۴۸

فصل پنجم:
محیط زندگی خود را بشناسیم

۴۰

فصل چهارم:
تولید، توزیع، مصرف

۳۰

فصل نهم:
سرزمین ما، کاوش در گذشته‌های دور

۷۵

فصل هشتم:
گردشگری در ایران

۶۶

فصل هفتم:
جمعیت و منابع

۵۶

فصل دوازدهم:
فرهنگ و تمدن ایران باستان

۱۰۱

فصل یازدهم:
اوضاع اجتماعی - اقتصادی ایران باستان

۹۳

فصل دهم:
شکل‌گیری امپراتوری‌های بزرگ در ایران باستان

۸۴

فصل اول

حقوق و مسئولیت‌های ما

من حق دارم

درس اول

اسکن کنید

● **اهداف آموزشی:** آشنایی با مفاهیم حق و مسئولیت، حقوق فرد در خانه و خانواده، مدرسه، محیط زندگی و کشور.

مفهوم حق

همه ما انسان‌ها، آفریده خدا هستیم و خداوند انسان را عزیز، محترم و عالی قدر آفریده است. خداوند با خلقت انسان، حقوقی را به وی اعطا کرده است. منظور از **حق** چیزهایی است که یک انسان به دلیل مقام انسانی‌اش، شایستگی داشتن آن‌ها را دارد. انسان‌ها از ابتدای خلقت و تولد دارای حقوق طبیعی می‌شوند. مهم‌ترین حق انسان‌ها، **حق حیات** یا **زندگی** است.

● **برخی از حقوق انسان‌ها**

- ۱ حیات یا زندگی
- ۲ برخورداری از نعمت‌های الهی
- ۳ ازدواج و تشکیل خانواده
- ۴ یادگیری راه زندگی
- ۵ برخورداری از آزادی

خداوند همه انسان‌ها را آزاد آفریده است؛ یعنی انسان نباید بنده و برده سایر انسان‌ها باشد. همان‌طور که می‌دانید ما از ابتدای تولد با مادر و پدر و برادر و خواهر و خویشان ارتباط برقرار می‌کنیم، سپس به مدرسه می‌رویم و وقتی بزرگ‌تر می‌شویم، ازدواج می‌کنیم و با همسر و فرزندان زندگی می‌کنیم و برای رفع نیازهای مادی و معنوی خود از دیگران کمک می‌خواهیم. در واقع هیچ‌کس نمی‌تواند به تنهایی زندگی کند و ما در روابطی که با یکدیگر داریم، از حقوقی برخوردار می‌شویم. هر فردی تبعه یک کشور است؛ یعنی به آن کشور تعلق دارد و باید از قوانین و مقررات آن کشور پیروی کند. تمام انسان‌ها فارغ از قوم، نژاد، زبان، اعتقادات، ثروت، فقر و ... از حقوق طبیعی برخوردار هستند؛ برای اینکه همه آفریده خدا هستند و خداوند انسان را عزیز، محترم و گران قدر خلق کرده است و این امر موجب می‌شود که افراد حقوقی بر مبنای آن کشور داشته باشند.

انواع حقوق هر فرد در اجتماعات مختلف

در خانه و خانواده

الف. پدر و مادر نام فرزند را انتخاب می‌کنند.
ب. پدر برای فرزند شناسنامه می‌گیرد.
پ. شناسنامه نشان‌دهنده این است که هر فرد فرزند چه کسی است و به کدام کشور تعلق دارد.

۱. حق داشتن نام، نام خانوادگی و شناسنامه

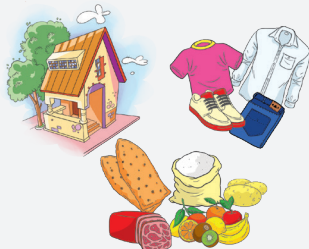
الف. دوست داشتن فرزندان و مهر ورزیدن به آن‌ها
ب. مهیا ساختن امکانات درمان در زمان بیماری
پ. اختصاص فرصت به فرزند و صحبت کردن با وی
ت. احساس شادمانی و خوشحالی اعضای خانواده از کنار هم بودن

۲. حق بهره‌مندی از محبت و توجه پدر و مادر

الف. تلاش پدر و مادر برای تربیت فرزند
ب. آموزش آداب و مهارت‌های زندگی به فرزند
پ. راهی کردن فرزند به مدرسه برای تحصیل
ت. آماده کردن فرزند برای تبدیل شدن به فردی مفید در جامعه

۳. حق برخورداری از سواد، تحصیل و شکوفایی و به اوج رساندن استعدادها

الف. فراهم کردن امکانات و لوازم زندگی برای رشد خوب فرزندان
ب. کمک کردن به دیگران تا حد توان مالی

۴. حق برخورداری از غذا، لباس و مسکن مناسب

در مدرسه

هیچ فردی حق ندارد، دیگری را مسخره کند و به او آسیب برساند. از نگاه اسلام، مسخره کردن، تهدید کردن و ناسزا گفتن، گناهی بزرگ است.

۰.۱

هر دانش‌آموزی در مدرسه، به اندازه سایر دانش‌آموزان حق دارد که مورد توجه قرار گیرد و تبعیضی میان او و دیگران وجود نداشته باشد.

۰.۲

هر دانش‌آموز حق دارد به صورتی مؤدبانه و محترمانه نظرش را درباره مشکلات درسی و روش‌های آموزشی بیان کند.

۰.۳

هیچ‌کس حق تنبیه بدنی دانش‌آموز در مدرسه را ندارد. مسئولان و معلمان مدرسه با تمام دانش‌آموزان با اخلاق نیکو، مهربانی و عدالت رفتار می‌کنند.

۰.۴

حفاظت از زیستگاه‌های ایران

درس دوازدهم

اسکن کنید

● **اهداف آموزشی:** آشنایی با مفهوم منطقه حفاظت شده، دلایل حفاظت از زیستگاه، چگونگی حفاظت از زیستگاه و دلایل تخریب زیستگاه‌ها.

تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری ایران

شرایط جغرافیایی ایران عامل تنوع زیادی در گونه‌های گیاهی و جانوری این سرزمین است.

در ایران تاکنون حدود ۹۰۰۰ گونه گیاهی شناسایی و نام‌گذاری شده است و حشرات ایران را حدود ۶۰۰۰۰ گونه تخمین زده‌اند.

● برخی از گونه‌های گیاهی و جانوری مخصوص ایران

- ۱ سوسن چلچراغ، گیلان
- ۲ سمندر لرستانی
- ۳ دشت لاله‌های واژگون، چهارمحال و بختیاری

چرا باید از زیستگاه‌ها محافظت کرد؟

● علت تخریب زیستگاه‌ها

الف فعالیت نادرست انسان‌ها (مهم‌ترین عامل)

ما باید در بهره‌برداری از طبیعت و رفع نیازهای خودمان طوری برنامه‌ریزی و عمل کنیم که کمترین آسیب به محیط وارد شود.

فعالیت نادرست انسان‌ها از چند طریق موجب تخریب زیستگاه‌ها می‌شود:

- ۱ کشیدن راه و ساختن خانه‌ها یا شهرها بدون تفکر و برنامه‌ریزی (این عمل منجر به از بین رفتن جنگل‌ها یا مراتع می‌شود)
- ۲ قطع درختان برای تهیه زغال و سوخت

نکته وقتی درختان یک ناحیه نابود می‌شوند، جانورانی که غذایشان را از این جنگل‌ها به دست می‌آورند از بین می‌روند و تعادل طبیعت به هم می‌خورد.

ب شکار بیش از حد و صید بی‌رویه: وقتی شکارچیان برای تفریح یا استفاده از پوست، شاخ و استخوان با محاصره حیوانی به آن حمله می‌کنند، به تدریج نسل آن گونه رو به کاهش می‌رود یا در خطر انقراض قرار می‌گیرد.

پ زباله: بسیاری از زباله‌هایی که ما تولید می‌کنیم زیان‌آورند و سال‌های زیادی در محیط باقی می‌مانند.

ت گازهای سمی: این گازها که از اتومبیل‌ها یا کارخانه‌ها به هوا و آب وارد می‌شوند یا سم‌هایی که در آفت‌کش‌های کشاورزی وجود دارد، آثار بدی بر زندگی انسان‌ها، گیاهان و جانوران دارند.

حال که با دلایل تخریب زیستگاه‌ها آشنا شدید، به دلایل حفاظت از آن‌ها نیز توجه کنید.

دلایل حفاظت از زیستگاه‌ها

خداوند محیط زندگی ما را متنوع آفریده تا از نعمت‌هایش استفاده کنیم. یکی از راه‌های شکرگزاری از این نعمت‌ها رابطه درست و صحیح با طبیعت است.	۱. سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند
ما با دیدن جلوه‌های طبیعی به عظمت آفرینش خدا پی می‌بریم. اگر زیستگاه‌ها تخریب یا نابود شوند، انسان‌ها از نعمت استفاده و دیدن زیبایی‌ها محروم می‌شوند.	۲. لذت بردن از زیبایی‌ها و تفکر در آفرینش
همه موجودات مانند انسان‌ها حق حیات دارند و مخلوق خداوند هستند. انسان‌ها می‌توانند فقط در حدی که نیازهایشان را برآورده کنند، از طبیعت بهره‌برداری کنند و حق ندارند به دلیل زیاده‌روی در مصرف یا سودجویی، گیاهان یا حیوانات را نابود کنند.	۳. حق حیات

همه موجودات زنده برای ادامه زندگی به یکدیگر وابسته هستند. یکی از وابستگی‌ها زنجیره غذایی است. وقتی برخی گونه‌ها نابود می‌شوند، غذای گونه‌های دیگر کم می‌شود و در نتیجه تعادل زندگی به هم می‌خورد.	۴. وابستگی موجودات زنده به یکدیگر
برخی از گیاهان و جانوران منابع غذایی برای انسان‌ها هستند و ما از گوشت، میوه، غلات و سبزیجات تغذیه می‌کنیم. برخی از آن‌ها خاصیت دارویی دارند و برای درمان بیماری‌ها استفاده می‌شوند. ایران یکی از کشورهای پر محصول در زمینه گیاهان دارویی است که می‌تواند کمک جدی به اقتصاد کشور کند.	۵. فواید گیاهان و جانوران

چگونه باید از زیستگاه‌ها حفاظت کنیم؟

سازمان حفاظت از محیط زیست: در کشور ما سازمانی وجود دارد که مهم‌ترین وظیفه آن حفاظت از محیط زیست، مراقبت از زیستگاه‌های طبیعی کشور و جلوگیری از تخریب و آلودگی آن‌هاست.

نکته یکی از مشاغل مهم سازمان حفاظت از محیط زیست، محیط‌بانی است.

محیط‌بان: مسئولیت اجرای قوانین و مقررات محیط زیست در یک منطقه بر عهده **محیط‌بان** است.

• وظایف محیط‌بان

- ۱ از منطقه تحت نظارت خود بازدید کند.
- ۲ تمام رویدادها و فعالیت‌هایی را که موجب تخریب محیط زیست می‌شوند شناسایی کند.
- ۳ از آلودگی و تخریب محیط زیست با همکاری سایر اعضای سازمان جلوگیری کند.

محیط‌بان‌ها در صورت مشاهده قطع درختان، بوته‌کشی، شکار غیرقانونی، روشن کردن آتش، آلودگی‌های محیط زیستی یا سیل و طغیان رودخانه در یک مکان آن را به سازمان حفاظت از محیط زیست گزارش می‌کنند. حفظ و نگهداری محیط زیست فقط مخصوص سازمان حفاظت از محیط زیست نیست، بلکه وظیفه همه ما است. ما با نچیدن گل‌ها، ایجاد زیستگاه‌های کوچک برای حیوانات از طریق کاشت گل و درخت در محل زندگی مان، کمک به صدها پرنده با گذاشتن یک ظرف آب در حیات خانه، دقت در مصرف کاغذ، رها نکردن زباله در جنگل و ... می‌توانیم به حفاظت از محیط زیست کمک کنیم.

منطقه حفاظت شده

سازمان حفاظت از محیط زیست برخی از مناطق کشور شامل جنگل، مرتع، دشت و کوهستان را که در آنجا حفظ و تکثیر نسل جانوران یا گیاهان اهمیت خاصی دارد، به عنوان **منطقه حفاظت شده** اعلام می‌کند.

• مناطق حفاظت شده ایران

- ۱ منطقه جنگل‌های حرا در آب‌های خلیج فارس
- ۲ دشت ارزن در فارس
- ۳ اشترانکوه در لرستان
- ۴ دشت ناز در ساری (مازندران)

نکته در منطقه حفاظت شده، مقررات خاصی برای حفظ گیاهان و جانوران تعیین می‌شود؛ برای نمونه شکار و صید یا قطع درختان و از بین بردن گیاهان در این منطقه ممنوع است.

• اصل ۵۰ قانون اساسی درباره حفاظت از محیط زیست:

در جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد.

پرسش‌های درس دوازدهم

درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را با علامت (✓، ✗) مشخص کنید.

- ۲۶۱ ما در بهره‌برداری از طبیعت و رفع نیازهای خودمان باید طوری برنامه‌ریزی کنیم که کمترین آسیب به محیط وارد شود.
- ۲۶۲ طبق اصل (۵۰) قانون اساسی، حفاظت از محیط‌زیست وظیفه عمومی تلقی می‌گردد.
- ۲۶۳ وقتی در ناحیه‌ای درختانی کاشته می‌شود، جانورانی که غذایشان را از این ناحیه به دست می‌آورند، از بین می‌روند.

گزینه درست را مشخص کنید.

۲۶۴ در چه صورتی تعادل طبیعت به هم نمی‌خورد؟

- ۱ با نابودی جانوران
۲ با نابودی درختان جنگل
۳ با کشیدن راه و جاده‌ها بدون برنامه‌ریزی
۴ گردش و تفریح در طبیعت

۲۶۵ یکی از راه‌های شکرگزاری از نعمت‌های الهی کدام است؟

- ۱ رابطه درست و صحیح با طبیعت
۲ نابودی زیاده‌ها
۳ ایجاد وابستگی بین موجودات زنده
۴ توسعه فعالیت‌های اقتصادی

۲۶۶ مسئول اجرای قوانین و مقررات محیط‌زیست در یک منطقه کدام است؟

- ۱ سازمان حفاظت از محیط‌زیست
۲ محیط‌بان
۳ سازمان گردشگری
۴ سازمان منطقه حفاظت شده

جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید.

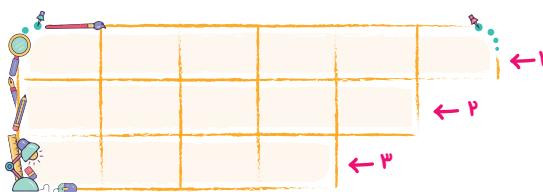
- ۲۶۷ یکی از مشاغل مهم در سازمان حفاظت از محیط‌زیست ..... است.
- ۲۶۸ یکی از وابستگی‌های موجودات زنده وابستگی ..... است.
- ۲۶۹ مهم‌ترین عاملی که موجب از بین رفتن گونه‌ها می‌شود ..... بوده است.

وصل کنید.

۲۷۰ هریک از عبارت‌های ستون «الف» را به عبارت‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید.

«الف»	«ب»
۱) جنگل‌های حرا	الف) آب‌های خلیج فارس
۲) دشت ارژن	ب) لرستان
۳) اُشترانکوه	پ) فارس

جدول زیر را کامل کنید.

- ۲۷۱ ۱) محیط‌بان مسئول اجرای آن در منطقه است.
- ۲) یکی از چیزهایی که حیات زیستگاه‌ها را تهدید می‌کند.
- ۳) همه موجودات زنده روی زمین حق برخورداری از آن را دارند.

به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۷۲ سازمان حفاظت از محیط‌زیست چه مناطقی را به عنوان منطقه حفاظت شده اعلام می‌کند؟

۲۷۳ انسان‌ها تا چه اندازه حق بهره‌برداری از طبیعت را دارند؟

۲۷۴ چگونه انسان‌ها به محیط‌زیست آسیب می‌رسانند؟ (دو مورد)

۲۷۵ علت تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری در ایران چیست؟

۲۷۶ دو مورد از مقررات خاص مناطق حفاظت شده را بنویسید.

به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۲۷۷ مهم‌ترین دلایل حفاظت از زیستگاه‌های کشور را بنویسید.

۱	۲
۳	۴

۲۷۸ در مورد وابستگی موجودات زنده به یکدیگر توضیح دهید.

۲۷۹ فواید گیاهان را بنویسید. (دو مورد)

۲۸۰ دو مورد از عواملی را که موجب تخریب زیستگاه‌ها می‌شود، بنویسید.

۱

۲

یادداشت:

فصل دهم

شکل‌گیری امپراتوری‌های بزرگ در ایران باستان

آریایی‌ها و تشکیل حکومت‌های قدرتمند در ایران

درس نوزدهم

اسکن کنید

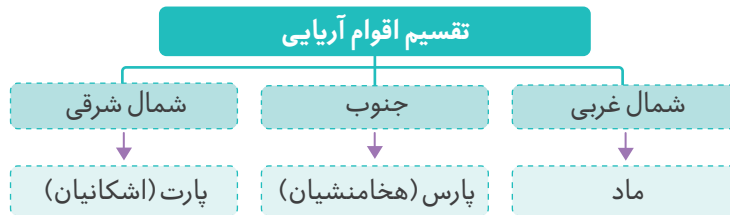

اهداف آموزشی: آشنایی با آریایی‌ها، مادها، هخامنشیان، سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان.

آریایی‌ها

حدود چهار هزار سال پیش، مردمانی کوچ‌نشین که خود را **آریایی** می‌نامیدند، از نواحی شمال دریای خزر به تدریج به سمت جنوب مهاجرت کردند. سه قوم بزرگ آریایی یعنی **مادها، پارت‌ها و پارس‌ها** هر کدام در بخشی از ایران سکونت گزیدند. آریایی‌ها دولت‌های بزرگی در ایران تشکیل دادند و صدها سال در این سرزمین حکومت کردند.

مادها، نخستین حکومت آریایی در ایران

محل سکونت	مادها در شمال غرب و غرب ایران سکونت داشتند.
مؤسس	فردی به نام دَهِیوکه که به دلیل خوش رفتاری و عدالت‌خواهی بین تمام قبایل محبوب بود، با تصمیم سران قبایل به عنوان فرمانروا انتخاب شد.
پایتخت	دهیوک بر فراز تپه‌ای در شهر هگمتانه (همدان امروزی) قلعه‌ای ساخت و آنجا را به عنوان پایتخت خود انتخاب کرد.
اوج‌گیری قدرت	مادها به تدریج قدرتمند شدند و با غلبه بر دشمنانشان، حکومتی قدرتمند در ایران تأسیس کردند.
دلایل ضعف و سقوط	مادها در شمال غرب و غرب ایران به صورت پراکنده زندگی می‌کردند و همین امر موجب ضعف آن‌ها شد؛ به گونه‌ای که هر چند وقت یک بار همسایه‌های قدرتمندشان مانند آشوری‌ها به آن‌ها حمله می‌کردند و اموالشان را به غارت می‌بردند.

هخامنشیان، امپراتوری قدرتمند

پارس‌ها گروه دیگری از آریایی‌ها بودند. رئیس یکی از قبایل مهم پارس، فردی به نام **هخامنش** بود.

بنیان‌گذار هخامنشیان	کوروش یکی از نوادگان هخامنش توانست آخرین پادشاه مادها را شکست دهد و سلسله هخامنشیان را تأسیس کند.
مهم‌ترین اقدامات کوروش	۱. تصرف بابل (عراق امروزی) و لیدی (ترکیه امروزی) ۲. گسترش قلمرو ایران از خلیج فارس تا دریای مدیترانه
داریوش بزرگ و اقدامات او	معروف‌ترین پادشاه هخامنشیان بود. اقدامات: ۱. با شورشیان جنگید و آن‌ها را شکست داد. ۲. به هخامنشیان قدرت بخشید. ۳. دستور داد نقش برجسته‌ای به یاد پیروزی‌های او در جنگ با دشمنان بر دامنه کوه بیستون حجاری کنند. داریوش در این کتیبه از بیست و سه ایالت تحت امر خود مانند پارس، خوزیا (خوزستان)، بابل، مصر، اریایه (عربستان)، ارمنیا (ارمنستان) و... نام برده است. کتیبه بیستون در حوالی شهر کرمانشاه واقع شده است.

نکته در دوره کوروش و داریوش، قلمرو جغرافیایی هخامنشیان بیشتر کشورهای مهم آن روز را در بر می‌گرفت؛ به همین دلیل می‌توان از حکومت هخامنشی به عنوان نخستین امپراتوری جهانی یاد کرد.

منشور کوروش که در حال حاضر در کشور انگلیس نگهداری می‌شود و پژوهشگران موفق به خواندن آن شده‌اند.

کتیبه داریوش هخامنشی در بیستون

سلوکیان، حکومتی بیگانه

در دوره هخامنشیان، جنگ‌های متعددی بین ایران و یونان رخ داد. در یکی از این جنگ‌ها، سپاهیان هخامنشی موفق به فتح آتن برای مدت کوتاهی شدند. در این هنگام، **اسکندر مقدونی** بر یونان حکومت می‌کرد. هخامنشیان که ضعیف و ناتوان شده بودند، در برابر سپاه اسکندر شکست خوردند. ایران به دست اسکندر فتح شد و بسیاری از شهرهای ایران از جمله تخت جمشید به آتش کشیده شد. اسکندر علاوه بر ایران، مصر و قسمت‌هایی از هندوستان را تصرف کرد و سرانجام در اوج کشورگشایی بر اثر بیماری درگذشت. بعد از مرگ اسکندر، قلمرو گسترده او میان سردارانش تقسیم شد و ایران به دست **سلوکوس** (یکی از سرداران اسکندر) افتاد. او سلسله سلوکیان را تأسیس کرد.

مؤسس	سلوکوس
چگونگی روی کار آمدن	با ضعف هخامنشیان، اسکندر موفق شد ایران را فتح کند. بعد از مرگ اسکندر، ایران سهم سلوکوس یکی از سرداران او شد.

ایرانیان سلوکیان را بیگانه می‌شمردند و با آنان مخالفت و مبارزه می‌کردند.

اشکانیان، بیرون راندن بیگانگان

یکی دیگر از اقوام آریایی، پارت‌ها بودند.

مجسمه مرد پارتی (اشکانی)

مؤسس	اشک یا ارشک
چگونگی روی کار آمدن	اشک یا ارشک، رئیس یکی از قبایل پارت بود که با هدف مقابله با سلوکیان، پارتیان و دیگر اقوام ایرانی را متحد کرد و با استفاده از اختلافات سلوکیان توانست قسمت‌هایی از ایران را آزاد کند.
جانشینان	اشک
مشهورترین فرمانروای اشکانی	آن‌ها مبارزه با سلوکیان را ادامه داده و موفق به نجات سایر مناطق ایران از سلطه سلوکیان شدند.
	مهرداد دوم؛ وی موفق شد حکومت اشکانی را به امپراتوری قدرتمندی تبدیل کند.

اشکانیان مدت‌ها در برابر هجوم سپاه نیرومند روم ایستادگی کردند و اجازه تسلط مجدد بیگانگان بر ایران را ندادند.

ساسانیان، آخرین حکومت ایران باستان

آخرین حکومت پیش از ورود اسلام به ایران، سلسله ساسانیان نام دارد.

مؤسس	اردشیر بابکان از خاندان ساسان
مشهورترین فرمانروای ساسانی	شاپور اول؛ در زمان او وسعت قلمرو ایران بسیار زیاد شد و توانست امپراتور روم (والریانوس) را شکست دهد.
ضعف و سقوط ساسانیان	با حمله مسلمانان و شکست‌های پی‌درپی سپاهیان ساسانی، در نهایت یزدگرد سوم آخرین پادشاه ساسانی به دست آسیابانی ایرانی به قتل رسید و این سلسله در سال ۶۵۱ میلادی پایان یافت.

با ورود اسلام به ایران دوره جدید و باشکوهی از تاریخ و تمدن ایران پایه‌گذاری و آغاز شد.

بنای طاق کسری که امروزه در کشور عراق قرار دارد، متعلق به دوره ساسانی است.

طاق کسری

تاریخ هجری و میلادی

مبدأ تاریخ مسلمانان هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه است و به آن تاریخ **هجری** گفته می‌شود. مورخان برای تعیین رویدادهای پیش از اسلام از **تقویم میلادی** استفاده می‌کنند. مبدأ تقویم میلادی تولد حضرت مسیح است و نشانه اختصاری آن حرف «م» است. برای تعیین زمان رویدادهای پیش از میلاد حضرت مسیح (ع) نیز تقویم میلادی با علامت اختصاری «ق.م» به کار می‌رود. برای مثال ۸۰۰ ق.م بیانگر هشتصد سال پیش از میلاد مسیح است.

بیشتر بدانیم

تاریخچه تقویم در ایران: تاریخ تقویم در ایران به بیش از چهار هزار سال پیش باز می‌گردد. با گذشت زمان و در طول تاریخ، تقویم در ایران دچار تغییرات زیادی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که تقویم در ایران از تقویم بابلی که تقویمی خورشیدی - قمری بود، ریشه گرفته است؛ اما ایرانیان نظام خورشیدی را برای تقویم به کار می‌بردند. با ورود اسلام به ایران، برای قرن‌ها تقویم قمری در کنار تقویم خورشیدی کاربرد داشت. در دوره اسلامی، دانشمندان ایرانی زیادی به مطالعه و اصلاح تقویم پرداختند. خیام با ایجاد تقویم جلالی که دقیق‌ترین شکل تقویم است، گام بزرگی در این زمینه برداشت و سرانجام در ابتدای قرن چهاردهم تقویم هجری خورشیدی (هجری شمسی)، که یکی از پیشرفته‌ترین و منظم‌ترین شکل‌های تقویم است، با تصویب مجلس شورای اسلامی به صورت رسمی مورد استفاده قرار گرفت.

آزمون جمع‌بندی ۳

- ۵۵۹ به ترتیب کدام یک از سلسله‌های زیر در تاریخ باستان به جنگاوری و امپراتوری جهانی معروف است؟
 ۱ سلوکیان و هخامنشیان ۲ هخامنشیان و ساسانیان ۳ اشکانیان و هخامنشیان ۴ ساسانیان و اشکانیان
- ۵۶۰ در کنار هلیل رود کدام یک از تمدن‌های زیر شکل گرفته بود؟
 ۱ شهر سوخته ۲ ایلام ۳ سیلک ۴ جیرفت
- ۵۶۱ با سقوط کدام یک از حکومت‌های زیر اسلام وارد ایران شد؟
 ۱ هخامنشیان ۲ ساسانیان ۳ سلوکیان ۴ اشکانیان
- ۵۶۲ اولین روستاها در چه مناطقی تشکیل شده بود؟
 ۱ در کنار کوهپایه‌های سرسبز ۲ در کنار رودهای پر آب ۳ در کنار جلگه‌ها ۴ در کنار چشمه‌ها و رودهای پر آب
- ۵۶۳ داریوش کبیر برای اداره بهتر کشور آن را به چند قسمت تقسیم کرده بود؟
 ۱ ۲۵ قسمت ۲ ۲۳ قسمت ۳ ۱۲ قسمت ۴ ۱۸ قسمت
- ۵۶۴ گزینه نادرست را انتخاب کنید.
 ۱ در دوره باستان حکومت موروثی بود و از پدر به پسر به ارث می‌رسید.
 ۲ شاهان ایران باستان خود را برگزیده آسمان و نماینده اهورامزدا می‌دانستند.
 ۳ در ایران باستان شاه در ابتدای سلطنت در حضور عامه مردم تاج‌گذاری می‌کرد.
 ۴ شاهان ایران باستان بر امور اداری، نظامی و مذهبی فرمانروایی مطلق داشتند.
- ۵۶۵ به کسانی که درباره زندگی انسان‌ها و رویدادهایی که در گذشته اتفاق افتاده مطالعه و تحقیق می‌کنند، چه می‌گویند؟
 ۱ باستان‌شناس ۲ مورخ ۳ پژوهشگر ۴ جامعه‌شناس
- ۵۶۶ خرابه‌های چغازنبیل مهم‌ترین آثار به جای مانده از کدام تمدن است؟
 ۱ شهر سوخته ۲ جیرفت ۳ ایلام ۴ بین‌النهرین
- ۵۶۷ کدام گزینه درباره موزه‌ها نادرست است؟
 ۱ موزه‌ها مکان مناسبی برای پژوهشگران رشته‌هایی مانند تاریخ و هنر است.
 ۲ موزه‌ها وظیفه نگهداری و مراقبت از آثار تاریخی را برعهده دارند.
 ۳ به دلیل اهمیت اشیای موزه‌ها، امکان به نمایش گذاردن این اشیای برای مردم وجود ندارد.
 ۴ در کشور ما موزه‌های گوناگون در شهرهای مختلف تأسیس شده است.
- ۵۶۸ در زمان کدام یک از پادشاهان زیر سکه‌های دریک ضرب شد؟
 ۱ داریوش اول ۲ یزدگرد سوم ۳ کوروش ۴ خشایارشا
- ۵۶۹ ارزشمندترین و پرسودترین کالای تجاری ایران در دوره باستان کدام یک بود؟
 ۱ سنگ‌های قیمتی ۲ قالی و قالیچه ۳ ابریشم ۴ زعفران
- ۵۷۰ فعالیت اقتصادی مهم ایران در دوره باستان چه بود؟
 ۱ دامداری ۲ تجارت ۳ بازرگانی ۴ کشاورزی
- ۵۷۱ در دوره ساسانی، ظرافت و زیبایی ساخت کدام یک مشهور بوده است؟
 ۱ ابزارهای کشاورزی ۲ آرابه‌های مختلف ۳ آسیاب بادی ۴ نیزه و زوبین

F

بخش دوم

پاسخ نامه تشریحی

www.gajmarket.com

فصل سوم:
مقابله با حوادث

۱۱۴

فصل دوم:
قانون

۱۱۳

فصل اول:
حقوق و مسئولیت های ما

۱۱۲

فصل ششم:
ارزیستگاه های ایران حفاظت کنیم

۱۱۷

فصل پنجم:
محیط زندگی خود را بشناسیم

۱۱۶

فصل چهارم:
تولید، توزیع، مصرف

۱۱۵

فصل نهم:
سرزمین ما، کاوش در گذشته های دور

۱۲۰

فصل هشتم:
گردشگری در ایران

۱۱۹

فصل هفتم:
جمعیت و منابع

۱۱۸

فصل دوازدهم:
فرهنگ و تمدن ایران باستان

۱۲۳

فصل یازدهم:
اوضاع اجتماعی - اقتصادی ایران باستان

۱۲۲

فصل دهم:
شکل گیری امپراتوری های بزرگ در ایران باستان

۱۲۱

۲۴۷ برنج

۲۴۸ گرم و خشک داخلی ایران

۲۴۹ زیستگاه

۲۵۰

۱ ب ۲ پ ۳ الف

۲۵۱

۱ باران ۲ ملایم ۳ تاغ ۴ دیم

۲۵۲ گز و بوته‌های خاردار ۲۵۳ آب و هوای گرم و خشک

۲۵۴

به دلیل بارش کافی در طی سال، کشاورزان می‌توانند زراعت دیم نیز داشته باشند.

۲۵۵

تنها گیاهان خشکی پسند که قادر به رشد و نمو باشند.

۲۵۶

زیرا میزان بارندگی در این ناحیه بسیار کم است.

۲۵۷

کناره‌های خلیج فارس و دریای عمان که از جلگه خوزستان تا بندر چابهار کشیده شده است.

۲۵۸

در تمام ماه‌های سال بارش وجود دارد و مرطوب‌ترین ناحیه آب و هوایی ایران به شمار می‌رود. همچنین تابستان‌ها و زمستان‌های معتدل دارد.

۲۵۹

چهار نوع

۱ ناحیه معتدل و مرطوب خزری ۲ ناحیه معتدل و نیمه خشک کوهستانی

۳ ناحیه گرم و خشک داخلی ۴ ناحیه گرم و شرجی سواحل جنوب

۲۶۰

ویژگی‌ها	انواع آب و هوا
میزان بارش از غرب به شرق کاهش می‌یابد.	معتدل و مرطوب خزری
تابستان‌های بسیار گرم دارد و اختلاف دمای شب و روز زیاد است.	گرم و خشک داخلی
زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل دارد.	معتدل و نیمه خشک کوهستانی

درس دوازدهم: حفاظت از زیستگاه‌های ...

فصل ششم

✓ ۲۶۱

✓ ۲۶۲

✗ ۲۶۳

۴ ۲۶۴

۱ ۲۶۵

۲ ۲۶۶

۲۶۸ زنجیره غذایی

۲۶۷ محیط‌بانی

۲۲۸

عوارض نوسازی - شهرداری

۲۲۹

جلگه‌ها - دشت‌ها

۲۳۰

۱ پ ۲ ب ۳ ت ۴ الف

۲۳۱

۱ استان ۲ شهرداری ۳ ساختمان ۴ جنوب غربی

۲۳۲

۱/۶۴۸/۱۹۵

۲۳۳

علفزارهای روئیده در آن برای چراگاه مناسب است.

۲۳۴

افراد با تجربه و مورد اعتماد روستا

۲۳۵

۱ منابع طبیعی ارزشمند ۲ استعداد های فراوان

۳ مقاومت مردم ایران در مقابل زورگویی های دیگران

۲۳۶

۱ کوه‌های آذربایجان ۲ کوه‌های خراسان

۲۳۷

۱ جلب مشارکت و همکاری‌های عمومی برای آبادی بیشتر روستا

۲ شناسایی نیازهای مختلف روستا مانند ساخت یا تعمیر مدرسه، پل، مسجد، قنات

۲۳۸

دامنه‌های شمالی البرز رو به دریا قرار دارد و در آن برف و باران فراوان می‌بارد و پوشیده از جنگل‌های انبوه است؛ به عکس دامنه‌های جنوبی آن کم‌رطوبت مانده و فقط در زمستان برف و باران دریافت می‌کند. در نتیجه پوشش گیاهی کمتری دارد.

۲۳۹

در دامنه‌های شمال غربی زاگرس برف و باران فراوان می‌بارد و هرچه به سمت جنوب زاگرس پیش می‌رویم، از میزان برف و باران کاسته می‌شود.

۲۴۰

۱ ایجاد و نگهداری فضای سبز، نظافت و زیباسازی شهر و احداث بوستان‌ها

۲ احداث و تعمیر و اصلاح راه‌های شهری، پل‌ها و تونل‌ها

۳ ایجاد خانه‌های سلامت و فرهنگ‌سراها

درس یازدهم: تنوع آب و هوای ایران

فصل ششم

✓ ۲۴۱

✗ ۲۴۲

✓ ۲۴۳

۳ ۲۴۴

۱ ۲۴۵

۱ ۲۴۶

درس سیزدهم: جمعیت ایران

فصل هفتم

✓ ۲۸۱

✓ ۲۸۲

✗ ۲۸۳

۳ ۲۸۴

۲ ۲۸۵

۴ ۲۸۶

۲۸۸ تراکم جمعیت

۲۹۰ افزایش

۲۸۷ ناحیه معتدل خزری

۲۸۹ مرکز آمار ایران

۲۹۱ کاهش

۲۹۲

۱ ب ۲ پ ۳ الف

۲۹۳

۱ مساحت ۲ کویر ۳ البرز

۲۹۴

(۵) سال

۲۹۵

وجود معادن و ذخایر نفت و گاز

۲۹۶

دشت لوت و دشت کویر

۲۹۷

جمعیت جوان کاهش و تعداد سالمندان افزایش می‌یابد و جامعه از نیروی

جوان که می‌تواند کار کند و با فعالیتهای اقتصادی و آموختن علم به

پیشرفت کشور کمک کند محروم می‌شود.

۲۹۸

۱ کمبود بارندگی

۲ آب و هوای گرم و خشک

۳ خاک نامساعد و شور

۲۹۹

۱ سازمان‌های مهم دولتی ۲ دانشگاه‌ها

۳ بیمارستان‌ها ۴ صنایع زیاد

۳۰۰

به دلیل وسعت زیاد و منابع و ثروت‌های طبیعی فراوان، با برنامه‌ریزی مناسب

و مدیریت صحیح امکان افزایش جمعیت کشور تا دو برابر، برای ساختن ایرانی

آبادتر و قوی‌تر وجود دارد.

۳۰۱

وجود مراکز و سازمان‌های دولتی - باران کافی - آب فراوان - منابع نفت و گاز -

خاک حاصلخیز - وجود دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها و صنایع زیاد

۳۰۲

باران کافی - آب فراوان - هوای معتدل و خاک حاصلخیز کشاورزی

۲۶۹

فعالیت نادرست انسان‌ها

۲۷۰

الف ۱ پ ۲ ب ۳

۲۷۱

۱ قوانین ۲ زباله ۳ حیات

۲۷۲

برخی از مناطق کشور را که در آنجا حفظ و تکثیر نسل جانوران یا گیاهان اهمیت خاصی دارد.

۲۷۳

در حدی که نیازهایشان را برآورده کنند.

۲۷۴

۱ با کشیدن راه و ساختن خانه‌ها یا شهرها

۲ قطع درختان به منظور تأمین زغال و سوخت

۲۷۵

شرایط جغرافیایی ایران

۲۷۶

شکار و صید یا قطع درختان و از بین بردن گیاهان در منطقه حفاظت شده ممنوع است.

۲۷۷

۱ سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند

۲ لذت بردن از زیبایی‌ها و تفکر در آفرینش

۳ حق حیات

۴ وابستگی موجودات زنده به یکدیگر

۲۷۸

همه موجودات زنده برای ادامه زندگی به یکدیگر وابسته هستند که یکی از این وابستگی‌ها زنجیره غذایی است. وقتی برخی گونه‌های یک زیستگاه نابود می‌شوند، غذای برخی گونه‌های دیگر کم می‌شود و آن گونه شروع به کاهش می‌کند. در نتیجه تعادل زندگی در آنجا به هم می‌خورد.

۲۷۹

۱ خاصیت دارویی و استفاده از آن‌ها در درمان بیماری‌ها

۲ استفاده از سبزیجات به عنوان یکی از منابع غذایی برای انسان‌ها

۲۸۰

۱ گازهای سمی که از اتومبیل‌ها یا کارخانه‌ها به هوا و آب وارد می‌شوند یا سم‌هایی که در آفت‌کش‌ها وجود دارد که آثار بدی بر زندگی انسان و گیاهان و جانوران دارد.

۲ زباله‌ها که حیات زیستگاه‌ها را تهدید می‌کند و زیان‌آور هستند و سال‌های

زیادی در محیط باقی می‌مانند.

۳

بخش سوم

آزمون‌های پایان نوبت

www.gajmarket.com

آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۲)

۱۲۸

آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۱)

۱۲۶

آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۳)

۱۳۴

آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۲)

۱۳۲

آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۱)

۱۳۰

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۲)

۱۳۶

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت اول:
دی ماه (۱)

۱۳۶

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۳)

۱۳۹

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۲)

۱۳۸

پاسخ‌نامه آزمون پایان نوبت دوم:
خردادماه (۱)

۱۳۷

بارم	مدت زمان: ۶۰ دقیقه	خرداد ماه (۱)	آزمون پایان نوبت دوم	ردیف
		درستی یا نادرستی عبارات زیر را با علامت (✓، ✗) مشخص کنید.		
۰/۵		☐	در تقویم خورشیدی، سال را به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌کردند و پنج روز پایانی سال را جداگانه به حساب می‌آوردند.	۱
۰/۵		☐	در عهد باستان، مردم ایران در طی سال چندین جشن بر پا می‌کردند و شاد زیستن را یک موهبت الهی می‌دانستند.	۲
۰/۵		☐	زرتشت در اندیشهٔ اصلاح عقاید ایرانیان برآمد و مردم را به اهریمن دعوت می‌کرد.	۳
		گزینهٔ درست را مشخص کنید.		
۰/۵		۴	یکی از وسایل مهمی که در گردشگری برای هر نوع سفر از آن استفاده می‌کنند چیست؟ ۱ نقشه ۲ قطب‌نما ۳ عکس‌های جغرافیایی ۴ کرهٔ جغرافیایی	۴
۰/۵		۵	رودهای پر آبی که از کوه‌های البرز سرچشمه می‌گیرند به کدام یک از آبریزهای زیر می‌ریزند؟ ۱ حوزهٔ آبریز خلیج فارس و دریای عمان ۲ حوزهٔ آبریز داخلی ۳ حوزهٔ آبریز دریاچه‌های پر آب ۴ حوزه‌های آبریز دریای خزر	۵
۰/۵		۶	گردشگری نقش مهمی در افزایش چه چیزی در یک منطقه دارد؟ ۱ تولید ۲ درآمد ۳ توزیع ۴ خدمات	۶
		جاهای خالی زیر را با کلمه‌های مناسب پر کنید.		
۰/۵		۷	ما در روابطی که با دیگران برقرار می‌کنیم دارای ..... هستیم.	۷
۰/۵		۸	به نسبت افرادی که در یک مکان زندگی می‌کنند به مساحت آنجا، ..... آن مکان می‌گویند.	۸
۰/۵		۹	به کسانی که محل اقامت خود را به طور موقت ترک می‌کنند و برای استراحت یا گردش و دیدن یا مطالعهٔ مکان‌های تاریخی و طبیعی به سفر می‌روند، ..... می‌گویند.	۹
۱		هریک از کلمه‌های ستون «الف» را به کلمه‌های مناسب در ستون «ب» وصل کنید.		
		«الف»	«ب»	۱۰
		<ul style="list-style-type: none"> ● (۱) کوروش ● (۲) اردشیر بابکان ● (۳) سلوکوس ● (۴) دهیوک 	<ul style="list-style-type: none"> ● (الف) مادها ● (ب) سلوکیه ● (پ) هخامنشیان ● (ت) ساسانیان 	
		به پرسش‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.		
۰/۵		۱۱	چرا ایرانیان سلوکیان را نمی‌پذیرفتند و با آن‌ها به مخالفت می‌پرداختند؟	۱۱
۰/۵		۱۲	کوروش با فتح چه مناطقی موفق شد قلمرو ایران را گسترش دهد؟	۱۲
۰/۵		۱۳	دو مورد از پایتخت‌های هخامنشیان را نام ببرید.	۱۳
۰/۵		۱۴	وظایف طبقهٔ کشاورزان در دورهٔ باستان را بنویسید. (دو مورد)	۱۴
		به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.		
۱		۱۵	دو مورد از مهم‌ترین خدمات شهرداری را بنویسید.	۱۵

۲۴

۱. سپاسگزاری از نعمت‌های خداوند
۲. لذت بردن از زیبایی‌ها و تفکر در آفرینش
۳. حق حیات
۴. وابستگی موجودات زنده به یکدیگر

آزمون پایان نوبت دوم خرداد ماه (۱)

پاسخ نامه

۱ ✓

۲ ✓

۳ ✗

۴ ۱

۵ ۴

۶ ۲

۷. حقوق متقابل

۸. تراکم جمعیت

۹. گردشگر

۱۰

۱ پ ۲ ت ۳ ب ۴ الف

۱۱

چون ایرانیان سلوکیان را بیگانه می‌شمردند.

۱۲. بابل و لیدی ۱۳. تخت جمشید - شوش

۱۴

۱. بار سنگین مالیات بر دوش آن‌ها بود.

۲. در جنگ‌ها سپاه پیاده‌نظام بودند.

۱۵

۱. ترویج دین‌داری و فضیلت‌های اخلاقی در فضای شهر

۲. توسعه و نظارت بر حمل‌ونقل عمومی (تاکسی - اتوبوس و مترو) و تأمین

آن‌ها برای رفت و آمد مردم

۱۶

ایرانیان باستان در علم نجوم پیشرفت کرده و با سنجش و تعیین زمان به خوبی آشنا بودند؛ چون برای فعالیت‌های کشاورزی که در فصول خاصی از سال انجام می‌گرفت به تقویم نیاز داشتند.

۱۷

۱ خط ۲ حکومت ۳ عقاید مذهبی ۴ قوانین و مقررات

۱۸

(نظر دانش‌آموزان) استفاده بهینه از آب مصرفی، شیوه‌های آبیاری کشاورزی، تصفیه فاضلاب، کاهش مصارف آب صنعتی

۱۳

به معنی پخش کردن

۱۴

جبران زیان‌های مالی و جانی

۱۵

جمعیت هلال احمر

۱۶

علفزارهای رویداده در آن برای چراگاه مناسب است.

۱۷

الف) تصویری افقی از سطح زمین است که به نسبت موردنیاز کوچک شده است.

ب) فردی که در قبال پرداخت حق بیمه، از خدمات بیمه بهره‌مند می‌شود.

۱۸

ما انسان‌ها از ابتدای تولد خود با انسان‌های دیگر زندگی می‌کنیم و با ورود به اجتماع، روابط اجتماعی میان ما و دیگران برقرار می‌شود و نسبت به یکدیگر حقوقی پیدا می‌کنیم.

۱۹

۱. حفظ حقوق افراد ۲. برقراری نظم و امنیت ۳. رشد اخلاقی انسان‌ها

۲۰

۱. پیدا کردن بازارهای مصرف (یعنی بدانند چه مناطقی خواهان چه نوع کالاهایی هستند). ۲. برخی از تولیدکنندگان به روش‌های مختلفی کالاهای خود را تبلیغ می‌کنند. ۳. کمک گرفتن از افراد و مؤسسات برای پخش محصولات خود در بازارهای مصرف و رساندن کالا به بازارهای قدیمی، فروشگاه‌های چند طبقه و مغازه‌ها

۲۱

با خرید کالای قاچاق اقتصاد کشور ضعیف شده و باعث تعطیلی مراکز تولیدی می‌شود.

۲۲

۱. ایجاد و نگهداری فضای سبز، نظافت و زیباسازی شهر و احداث بوستان‌ها ۲. احداث و تعمیر و اصلاح راه‌های شهری، پل‌ها و تونل‌ها ۳. ایجاد خانه‌های سلامت و فرهنگ‌سراها

۲۳

مسئولیت در برابر معلمان	مسئولیت در برابر اعضای جامعه
۱. با ادب و احترام برخورد می‌کنم.	۱. در محل زندگی‌ام همسایگان را آزرده نمی‌کنم.
۲. به توصیه‌های آن‌ها گوش می‌کنم و سعی می‌کنم درس‌ها را خوب یاد بگیرم.	۲. از وحدت و استقلال میهن در برابر دشمنان دفاع می‌کنم.